

Biserica Sf. Alexandru, Drajna de jos - restaurată în 1996

Represiunile comuniste în Moldova sovietică

*Ca urmare a evenimentelor socio-politice care au avut loc în Republica Moldova la finele lunii aprilie a.c., am considerat util și de interes pentru cititorii noștri să publicăm capitolele următoare din **Raportul final „Analiza dictaturii comuniste din România“**, capitole referitoare la Basarabia.*

Odată cu declanșarea Perestroikăi și proclamarea independenței Republicii Moldova, a început un proces de redefinire a valorilor cultivate intens de propaganda sovietică pe parcursul ultimelor decenii și inculcate în memoria colectivă a societății. În particular, s-au pus în discuție cu o deosebită acuitate încă de la sfârșitul anilor 1980 următoarele chestiuni: cauzele obiective și subiective ale foametei din 1946-1947, consecințele procesului de colectivizare a agriculturii, așa-numitul proces de deschiaburire inițiat de organele republicane de partid, proporțiile și consecințele deportărilor masive ale populației Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM) în regiunile îndepărtate ale Rusiei și Kazahstanului. Recuperarea acestor momente tragice din primul an de ocupație sovietică și anii imediat postbelici a delegitimat însăși existența regimului comunist și a contribuit la colapsul definitiv al Uniunii Sovietice. Studiul de față își propune un scop triplu: să evidențieze cele mai tragice momente din istoria postbelică a Republicii Moldova, adică deportările, represiunile și foamea în masă din perioada stalinistă; să scoată la iveală unele trăsături specifice ale fenomenului represiv pe baza unui studiu de caz; să avanseze o cifră estimativă a numărului *victimelor politice* ale regimului comunist sovietic în fosta RSSM, inclusiv o estimare privind componența etnică a deportaților.

Exemplul basarabean se distinge în ansamblul arealului românesc prin faptul că, în comparație cu România, Basarabia a cunoscut experiența comunistă în varianta sa clasică, sovietică. Dacă în România inamicii regimului comunist

erau identificați de regulă din rândurile „claselor exploatare”, în Uniunea Sovietică, mai ales în republicile naționale preponderent rurale, dușmanul de clasa coincidea adesea cu o anumită comunitate etnică. Stalin însuși obișnuia să spună că „problema țărănească constituie baza, chintesența problemei naționale; în principal, problema națională nu este altceva decât chestiunea țărănească”. Teroarea comunistă în RSS Moldovenească a avut caracteristici specifice Gulagului din URSS, în care factorul etnic a jucat, direct sau indirect, un rol deloc neglijabil. O altă deosebire importantă față de România este că în Moldova sovietică cetățenii născuți pe teritoriul republicii puteau să se identifice drept ruși, ucraineni, evrei, găgăuzi, bulgari etc., dar în nici un caz drept români. Simplul fapt de a spune că ești român era calificat drept acțiune împotriva statului sovietic, etichetată ca naționalism și pedepsită conform articolului 71 al Codului Penal al RSS Moldovenești.

În perioada stalinistă, această „crimă” era sancționată de regulă cu deportarea în Siberia, iar după 1953 era susceptibilă de o pedeapsă mai puțin aspră - ostracizarea. Chiar folosirea alfabetului latin cade sub incidența acțiunilor antisovietice. Cazul cel mai cunoscut este acela al lui Victor Stratan, care, în 1967, fiind doctorand la catedra de comunism științific de la Universitatea din Chișinău și membru al comisiei de stat, semnează din neatenție câteva diplome în litere latine. Drept urmare — exmatriculat de la doctorat și marginalizat pentru totdeauna. Numai cei veniți din Bucovina de Nord, de regulă, aveau dreptul să se numească români, basarabenii puteau să se identifice doar ca moldoveni după naționalitate. Cu alte cuvinte, Moscova a încurajat prin toate mijloacele ridicarea identității regionale la statutul unei identități etno-naționale. Acest lucru a devenit mai evident după 1944, când România a intrat în sfera de influență sovietică, iar din decembrie 1947 a devenit „democrație populară” în stil sovietic, când justificarea în termenii ideologiei comuniste - în termeni de clasă - a pretenției asupra Basarabiei este revizuită. Interesului geostrategic al Moscovei în regiune, în primul rând accesul la gurile Dunării și asigurarea securității portului Odessa, i se acordă o acoperire conceptuală aparent coerentă, potrivit căreia moldovenii ar constitui o națiune aparte, mai apropiată prin destin istoric și cultură de poporul rus, ucrainean și alte popoare sovietice decât de națiunea română. De aceea, pentru basarabeni Cortina de Fier a coincis cu linia Prutului, nu cu cea invocată de Churchill în martie 1946.

În ceea ce privește paradigma centrală a istoriografiei de la Chișinău după 1989-1990, ea este una care apreciază 1812, 1940 și 1944 ca ani de ruptură în istoria provinciei, și nu anii 1918 și 1941, cum se vehicula în istoriografia

sovietică. După declararea independenței, majoritatea absolută a istoricilor, cu puține excepții, au abordat critic și au condamnat teroarea comunistă, precum și tentativele sovietice de a crea o națiune moldovenească distinctă de cea românească. Primele publicații pe această temă apar în anii Perestroikăi, inițiate mai întâi de scriitori și publiciști, cărora li s-au alăturat ulterior și istoricii. O excepție notabilă o reprezintă scriitorul Ion Druță, care a condamnat foametea din 1946-1947 încă în plină „stagnare”, în epoca brejneviană, în romanul său din 1968, *Povara bunătății noastre*. Cenzurat inițial la Chișinău de Ivan Bodiul, prim-secretar al Partidului Comunist din Moldova, romanul a primit însă „undă verde” la Moscova, unde a apărut la editura Izvestia și a fost republicat în anul următor de către altă editură moscovită prestigioasă, Molodaia Gvardia. În acest roman, Druță arată că procesul de colectivizare a decurs cu mari abateri de la „legalitatea socialistă” și că foametea din anii 1946-1947 nu a fost cauzată în principal de secetă, ci de acțiunile autorităților sovietice.

După 1989, o grupare minoritară de istorici de la Chișinău, rămasă loială regimului comunist, a încercat să perpetueze mai mult sau mai puțin explicit interpretarea sovietică asupra represiunilor staliniste, dar aceste tentative au avut consecințe marginale; în același timp este de remarcat că atunci când se adresează unui public specializat, aceiași autori preferă o abordare mult mai echilibrată și documentată. Manualele școlare de istorie națională - *Istoria românilor*, aflate în circulație din 1990 până în 2006, la elaborarea cărora istoricii prosovietici n-au participat - reflectă paradigma liberală, antitotalitară în abordarea trecutului sovietic, inclusiv referitor la represiuni, deportări și foamete, ori, ceea ce numim alternativ în acest articol în mod generic, Gulag. Bazele noii concepții despre istoria națională au fost puse prin declarația conferinței internaționale de la Chișinău din iunie 1991 și raportul acesteia care condamnă Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele acestuia pentru Basarabia și Bucovina de Nord. Condamnarea Pactului germano-sovietic este și unul din argumentele de bază invocate în Declarația de independență a Republicii Moldova din 27 august 1991. De aceea, orice încercare de justificare a crimelor regimului comunist în RSSM constituie și un atentat la adresa fundamentelor *juridice* ale Declarației de independență.

Pe de altă parte, accesul la arhivele epocii a fost restricționat după victoria Partidului Democrat-Agrar la alegerile parlamentare din februarie 1994, după ce o perioadă scurtă accesul la numeroase dosare era practic neîngrădit, inclusiv la cele din arhivele fostului KGB de la Chișinău. Este de evidențiat de asemenea că un număr important de dosare au fost evacuate, în ultimii ani ai

puterii sovietice, la Tiraspol și la Moscova. Din cauza accesului limitat la arhive, a numărului redus de memorii publicate și a unei anumite amnezii a societății nu există încă nici studii fundamentale despre elita politică din perioada sovietică, despre rolul KGB în Moldova sovietică, nici o analiză sistematică din perspectivă memorialistică.

Spre deosebire de România, în Republica Moldova după 1989 s-a acordat o atenție mai redusă recuperării memoriei victimelor regimului sovietic. Dacă în România există destule instituții și reviste specializate care se dedică problematicii în cauză, în partea stângă a Prutului există doar două secții minuscule de cercetare în istoria postbelică, una la Institutul de Istorie al Academiei de Științe și alta la Muzeul Național de Istorie. Nu există însă nici o revistă specializată exclusiv în istoria contemporană. Iar o emisiune televizată cu o largă audiență, precum *Memorialul Durerii* a Luciei Hossu-Longin, nu a existat. Există o Asociație a Victimelor Regimului Totalitar Comunist din Moldova, animată inițial de regretatul disident Gheorghe Ghimpu și condusă până în 2006 de Vadim Pirogan, dar activitatea acesteia nu a avut un impact important asupra societății. Memoria victimelor regimului comunist este întreținută mai ales în rândurile profesorilor de istorie din școli și ale elevilor datorită acțiunilor întreprinse de Asociația istoricilor din Moldova (președinți din 1990 fiind, pe rând, Alexandru Moșanu, Ion Țurcanu, Pavel Părăsea, Anatol Petrencu, iar din 2006 Gheorghe Palade). La rândul lor, ziarele „Literatura și Arta”, „Timpul”, „Flux”, revistele „Contrafort”, „Cugetul”, „Destin românesc”, „Caiete de istorie”, „Clio” publică frecvent articole despre soarta victimelor regimului sovietic. Un loc aparte în acest context îl au emisiunile postului de radio Vocea Basarabiei, în speță rubricile moderate de Andrei Vartic și Anatol Petrencu, precum și ale radio Europa Liberă, animate de Vasile Butnaru și Valentina Ursu. O parte a presei locale de limbă rusă este adeseori apologetică față de perioada sovietică, încercând să perpetueze complexul *marelui popor rus eliberator*. În Rusia însă istoriografia și publicistica se situează pe poziții mult mai liberale în ceea ce privește aprecierea trecutului comunist, în pofida tendinței de reabilitare a unor simboluri și practici sovietice înregistrate în ultimul timp.

Problema diferenței dintre modul în care are loc recuperarea memoriei victimelor comunismului în România și Republica Moldova ar merita un studiu special. O analiză sumară ar putea cuprinde: durata terorii comuniste în masă de o parte și de alta a Prutului, destalinizarea întârziată în România și adoptarea modelului chinez de revoluție culturală la începutul anilor 1970,

dublată de penurie în anii 1980, proporția însemnată a agenților Securității, în comparație cu „dezghețul” sovietic din anii 1953-1962 de care a profitat și RSSM, reabilitarea parțială a victimelor stalinismului în URSS începută imediat după moartea lui Stalin și reluată în 1985. Probabil din această cauză, după 16 ani de la colapsul statului sovietic, o parte a basarabenilor mai fac distincția între două feluri de comunism, cel stalinist, care e condamnat, și cel de tip hrușciovian și brejnevian, care este perceput în memoria colectivă ca o perioadă de relativă prosperitate, atât în raport cu ceea ce a precedat-o, cât și, mai ales, cu ceea ce a urmat-o.

Rezistența antisovietică

A existat o oarecare rezistență din partea populației locale față de măsurile represive ale regimului sovietic? De regulă, rezistența față de puterea sovietică a avut un caracter pasiv. La revenirea sovieticilor în 1944, basarabeni nu-și făceau iluzii mari, știind deja ce înseamnă comunism din experiența primului an de ocupație dinaintea războiului. Tocmai pentru a calma spiritele, înaintea Armatei Roșii erau trimiși numeroși agitatori și propagandiști comuniști care promiteau eliberarea adevărată și asigurau că puterea sovietică va alunga pentru totdeauna moșierii care au vrut să-și însușească pământul poporului. Localnicii însă n-au pregetat să le pună întrebări iscoditoare emisarilor Moscovei. De exemplu, dacă „țărani bogatași vor fi iarăși trimiși în Siberia ca și în 1940-1941?”, „cum trăiesc cei strămutați în Siberia, nu-i bate nimeni, nu-i omoară?”, „Se vor înființa din nou colhozuri?”. Alte întrebări ridicate se refereau la religie — dacă era adevărat că în Uniunea Sovietică se permitea deschiderea bisericilor, sau la probleme politice — dacă va fi instaurată puterea sovietică în țările în care ajunsese Armata Roșie și de ce bulgarii nu erau recrutați în armată? O altă întrebare era „dacă vor putea să-și viziteze rudele și să facă cumpărături în România”.

Deputații Sovietului Suprem al RSSM au fost și ei încadrați în „munca de lămurire”, de a afla starea de spirit și doleanțele localnicilor. Astfel, la mijlocul lunii august 1944, o delegație alcătuită din deputații Sovietului Suprem al RSSM, Poloz, Diordița și Pisarenko s-a întâlnit cu basarabeni recrutați în Armata Roșie. Prima întrebare adresată „aleșilor poporului” era: „de ce li se interzice să facă rugăciuni?”, urmată de exprimarea doleanței de a li se da mai multă literatură sau ziare în limba „moldovenească” pentru că nu au ce citi. Ei

cer ca pregătirea militară să se organizeze la dâșii acasă, în Moldova, pentru că nu înțeleg orânduilele conform cărora „din cauza unui nedisciplinat suferă toți și se dă vina pe alții”. Basarabeni recrutați în Armata Roșie erau indignați și de faptul că „sunt incluși în infanterie, nu și în alte unități”. Se observă astfel o diferență clară de mentalitate a localnicilor față de noii veniți de peste Nistru, dar se întrevede și o anumită speranță că se va putea ajunge la o înțelegere cu noile autorități. Or, „societatea se află în permanentă dezvoltare, indiferent de regimul politic existent. Altceva este că funcțiile organismului social pot fi încetinite, dar nicidecum blocate cu desăvârșire”.

După război, critica față de puterea sovietică este exprimată mai mult sau mai puțin deschis nu numai de românii basarabeni, dar și de reprezentanți ai altor etnii. În decembrie 1947 organele de securitate locale dețineau informații numeroase în acest sens. Un anume Fiodorov, inspector superior la Banca Agricolă din Chișinău, era trecut în evidența KGB pentru că exprimase opinii dușmănoase față de comuniști în legătură cu procesele intentate de aceștia împotriva celor care au colaborat cu „ocupanții”. El credea că „aceste procese erau o ficțiune” și că „sunt judecați 10 oameni pentru a arăta că la noi în Moldova au fost ocupanți, dar se uită faptul că pe timpul ocupanților se trăia bine, mult mai bine decât acum”. Alt cetățean de etnie rusă, Kustariov, contabil la Banca Industrial-comercială, considera că „și pe dâșii, pe bolșevici, o să îi judece degrabă” și „dacă se judecă după numărul oamenilor pe care i-au omorât, bolșevicii sunt mai mari criminali”. Kustariov aprecia că „în timpul apropiat totul se va schimba pentru că altfel nu se poate”. Un student moldovean de la Institutul de Medicină credea, la rândul său, că „germanii trebuie într-adevăr să fie pedepsiți”, dar „rușii singuri au făcut pagube enorme și acum dau vina pe alții”, așa încât „românii n-au pentru ce să fie judecați nici într-un fel”. Critica față de regimul comunist era cauzată și de faptul că mulți țărani erau obligați să lucreze loturile de pământ ce aparțineau înalților demnitari de stat și de partid din RSSM, așa cum se menționează într-o scrisoare secretă adresată lui N. Coval, secretarul CC al PC (b). Scrisoarea evidențiază că din acest motiv „țăranii consideră că nu există nici o diferență dintre puterea regală și puterea sovietică”. Este interesant de asemenea de remarcat că autoritățile sovietice erau curioase să afle „starea de spirit” a populației din perioada imediat următoare deportărilor din 1949. Astfel, NKVD-ul de la Chișinău trimitea Moscovei un raport în care existau numeroase aprecieri negative față de puterea sovietică și acțiunile sale de ultimă oră. O țarancă din satul Logănești, raionul Kotovski, pe nume A.V. Caproș, afirma: „Vedeți cum se

răfuie rușii cu moldovenii noștri, ei își bat joc de noi. Românii nu făceau asta. Dar nu-i nimic, degrabă va fi război și totul va reveni la loc”. O altă femeie, Parascovia Prepelită din Sorooca, credea la rândul ei că „pe toți moldovenii ne vor deporta, iar aici vor fi aduși ruși. Puterea sovietică intenționează să nimicască moldovenii pentru că merg împotriva ei”. Vasile Pricop din Răducani, raionul Leova, era mai optimist, crezând că „în curând va fi război. America va ataca Uniunea Sovietică și ne va apăra de bolșevicii războinici. Iată, atunci, le vom arăta cum să-și bată joc de poporul nostru”.

Alte forme de rezistență antisovietică nonviolentă au fost: eschivarea de la serviciul militar în rândurile Armatei Roșii și de la munca forțată în întreprinderile industriale din Uniunea Sovietică, neachitarea impozitelor și a livrărilor obligatorii de produse alimentare către stat, acțiuni de protest împotriva alegerilor în organele puterii de stat. Au fost însă și cazuri numeroase în care s-a manifestat rezistența activă, mai ales în primii ani postbelici. Opoziția deschisă și violentă față de regim, prin organizații bine încheiate, a fost specifică mai ales raioanelor din nordul și centrul republicii. Cele mai importante organizații antisovietice au fost, în acest sens, Organizația Națională „Arcașii lui Ștefan”, Grupul antisovietic condus de Filimon Bodiu, „Sabia dreptății”, „Partidul Libertății”, „Armata Neagră” și „Uniunea Democratică a Libertății”. Prima, din punct de vedere cronologic și, se pare, chiar după principiile programatice, „Arcașii lui Ștefan” (1945-1947) a fost cea mai importantă organizație, fățiș antisovietică, de pe teritoriul Basarabiei. Din păcate, organizația a fost deconspirată prematur, așa încât activitatea acesteia n-a înregistrat succese deosebite în combaterea comunismului. Acte teroriste împotriva unor lideri comuniști au fost organizate îndeosebi de grupul lui Filimon Bodiu, în zona centrală a Moldovei. Alte organizații, precum „Partidul Libertății” sau „Uniunea Democratică a Libertății”, au dus activități mai mult de propagandă decât de rezistență activă. Se observă, de asemenea, că aceste grupări aveau în componența lor persoane din diferite straturi sociale, intelectualii (mai ales învățători) și țăranii alcătuind majoritatea. Obiectivele acestora erau în primul rând antisovietice, îndreptate atât împotriva comuniștilor veniți din afara Moldovei, cât și a celor proveniți din rândurile localnicilor. Alteori, cum a fost cazul „Uniunii Democratice a Libertății”, ruși, ucraineni (proveniți din regiunile Rostov și Novosibirsk, dar stabiliți în Moldova) și români basarabeni luptau împreună și aveau un dușman comun - regimul comunist. De obicei totuși, organizațiile antisovietice aveau un caracter clar pro-românesc pentru că, fiind „fii ai României întregite, crescuți și educați în spiritul tradițiilor neamului românesc,

acești tineri basarabeni nu au putut și nici nu au dorit să accepte alt mod de viață, un alt regim social, colectivizarea, deportările în masă, represiunile, foametea, pentru ei era o mare nenorocire să trăiești într-o altă țară decât cea a strămoșilor tăi.

La sfârșitul anului 1951 și începutul anului următor, întrucât Leonid Brejnev, noul prim-secretar al Partidului Comunist din Moldova, s-a dovedit necruțător față de elementele antisovietice în comparație cu predecesorul său, transnistreanul N. Coval, toate organizațiile ostile au fost lichidate, membrii acestora obținând termene de detenție de 25 de ani, de regulă. Pentru comparație, rezistența armată în Ucraina occidentală și republicile baltice, alte teritorii achiziționate după cel de-Al Doilea Război Mondial, a durat până în anul 1952, ceea ce sugerează că lichidarea organizațiilor antisovietice din Moldova a coincis aproximativ cu lichidarea organizațiilor ostile puterii comuniste din întreaga Uniune Sovietică, probabil, conform unui plan de sincronizare la nivel unional.

Moartea lui Stalin în martie 1953 și, mai ales, Raportul secret a lui Hrușciov din februarie 1956 despre „cultul personalității și consecințele sale” au determinat o revigorare a tendințelor antisovietice. Faptul că teroarea a fost condamnată de însuși liderul Uniunii Sovietice a surprins chiar organele de securitate ale statului care, de teama de a nu fi învinuite de stalinism, se limitau, la un moment dat, doar la consemnarea manifestărilor sau declarațiilor ostile puterii sovietice. În decembrie 1956, situația devine destul de alarmantă pentru Moscova, așa încât Comitetul Central al Partidului Comunist al URSS adoptă o rezoluție intitulată *Despre intensificarea activităților politice ale organizațiilor de partid printre mase și combaterea manifestațiilor antisovietice, a elementelor dușmănoase*, trimisă comitetelor republicane de partid. Manifestările mai mult sau mai puțin deschise împotriva puterii sovietice au fost impulsionate și de evenimentele din Ungaria din toamna anului 1956, despre care populația locală era informată prin intermediul posturilor de radio străine. Există numeroase documente de arhivă ce demonstrează că fenomenul ascultării posturilor de radio străine a luat proporții alarmante pentru regim. Astfel, N. Dudnik, secretarul comitetului orășenesc de partid Bender, anunță Chișinăul în ianuarie 1957 că populația ascultă frecvent transmisiunile posturilor de radio Vocea Americii și BBC, ceea ce are o influență negativă asupra formării conștiinței comuniste în rândurile intelectualilor, în special ale tineretului. Responsabilul cu propaganda din raionul Brătușeni scria, la rândul său, că „unii colhoznici ascultă emisiunile Vocii Americii, Europei Libere etc. și transmit

informațiile tovarășilor. Din Comrat, secretarul comitetului raional de partid, un anume Mihailov, scria Comitetului Central republican în ianuarie 1957 că „populația găgăuză ascultă emisiunile în limba turcă ale postului de radio Vocea Americii, precum și alte emisiuni ale posturilor de radio din Turcia”. Felul în care erau ascultate uneori emisiunile posturilor străine sfida autoritățile locale: în sate, cine dispunea de un aparat radio, îl scotea afară, dădea sunetul la maximum, așa încât să audă și vecinii care nu aveau un aparat propriu. Fenomenul ascultării posturilor de radio străine a căpătat un caracter de masă, mai ales datorită faptului că deja în 1956 în RSSM existau nu mai puțin de 49 923 de aparate de radio, dintre care 19 400 în localitățile rurale.

Există și după anul 1956 numeroase manifestări spontane îndreptate împotriva regimului sovietic. Spre exemplu, inițiativa Congresului al III-lea al Uniunii Scriitorilor din Moldova, din 14-15 octombrie 1965, de a reveni la alfabetul latin este calificată de Ivan Bodiul, prim-secretar al PCM, drept o acțiune antisovietică, care ar știrbi din prietenia popoarelor. Principalii susținători ai ideii - Gheorghe Malarciuc, Aureliu Busuioc, Ion Druță și Mihai Cimpoi - sunt condamnați să-și facă autocritica și iertați, întrucât li se recunosc meritele pe plan profesional. Acțiunea din 1965 a scriitorilor este foarte importantă: ea demonstrează că, deși decimată după cel de-Al Doilea Război Mondial, intelectualitatea românească se poate reproduce în pofida restricțiilor regimului și a lipsei unei legături directe cu țara-mamă, practic în condiții de „exil”. Pe de altă parte, „generația 1965” este rezultatul „dezghețului” hrușciovist, când are loc reabilitarea clasicilor literaturii române - este adevărat doar a celor născuți în Moldova istorică - Eminescu, Alecsandri, Creangă, Negruzzi, Hasdeu și alții - ceea ce nu era puțin, dat fiind ponderea moldovenilor în literatura română (publicați în chirilică, dar exact după edițiile bucureștene). Identitatea națională modernă este o chestiune de masă, dar elitele sunt purtătoarele acesteia. Acești „copii ai dezghețului” vor deveni liderii și inspiratorii renașterii naționale de la sfârșitul anilor 1980 din Basarabia.

Au existat și manifestări individuale de „antisovietism”. În 1965, studentul Mihai Moroșan de la Politehnica din Chișinău a fost acuzat de naționalism; în 1966, Gheorghe Moroziuc a arborat tricolorul românesc pe coșul fabricii de zahăr din Bălți, fapt pentru care a fost condamnat la 3 ani lagăr de muncă; în 1967, fiind învinuit de propagarea în rândurile studenților și intelectualilor a ideii de reunire a Basarabiei și Nordului Bucovinei cu România, studenți ai Conservatorului din Chișinău au primit termene de detenție, cuprinse între 4 și 7 ani: Postolache - 7 ani, Cuciureanu și Cemârtan - câte 4 ani fiecare. De ma-

nifestări naționaliste au fost învinuiți studenții Odobescu și Lilia Neagu, în 1971, precum și inițiatorii mișcării studențești din anii 1960 de la Institutul de Arte din Chișinău. Pentru faptul că s-a pronunțat insistent și cu vehemență pentru unitatea lingvistică moldo-română și revenirea la alfabetul latin, lingvistul Ion Vasilenco a fost internat într-un penitenciar. Cazul lui Vasilenco sugerează intenția autorităților sovietice de a inculca teamă în rândurile intelectualilor care sprijineau asemenea convingeri. Gheorghe David a fost internat în plină Perestroikă, în 1989, într-un spital psihiatric din Dnepropetrovsk. Au existat și alte manifestări naționale ale basarabenilor, cu o semnificație deosebită în epocă, deși mult mai palide în comparație cu cele din alte republici unionale. Una dintre acestea a fost întemeierea în 1969 a organizației „Frontul Național Patriotic”, deconspirată în 1970. Creată la inițiativa lui Alexandru Usatiuc și Gheorghe Ghimpu, organizația își propusese obiectivul de unire a RSSM cu România, invocând faptul că atât România, cât și Uniunea Sovietică erau state socialiste. După ce Usatiuc i-a prezentat personal unui consilier de-al lui Ceaușescu la București, în iunie 1970, o scrisoare în acest sens, în luna următoare principalii membri ai organizației au fost arestați și au primit termene de detenție cuprinse între 4 și 9 ani. Mai târziu, în 1995, unul dintre principalii ei membri a recunoscut că organizația nu avea un scop declarat anticomunist, adică revendicările naționale au fost preconizate a fi realizate în cadrul sistemului comunist. Astfel, Alexandru Usatiuc a mărturisit că în hotărârea organizației din 1969 „se vorbea despre reunirea cu România, de limba de stat - limba română - de tricolor cu o panglică neagră de-a lungul culorilor până se va efectua Reîntregirea. Am apărut grafia latină, imnul și stema. *Toate acestea însă nu puteau avea prea mare ecou aici, în Basarabia, pe atunci foarte sovietică (s. n.).* Membrii grupului au fost predați KGB de către Securitate, la ordinul lui Ceaușescu, care primise o scrisoare de la Usatiuc.

Au existat și proteste vehemente ale studenților și profesorilor din Chișinău, în 1972, în legătură cu decizia autorităților municipale de a muta monumentul lui Ștefan cel Mare cu câțiva metri în spate pentru că piața Victoriei din capitala Basarabiei trebuia „dominată” de monumentul lui Lenin, nu de cel al unui erou-simbol național al moldovenilor, în particular, și al românilor, în ansamblu.